

Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi, 2020.

Sažetak

Naslovna fotografija: © Simon Hadleigh-Sparks, My City/EEA

Pravna napomena:

Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno službena mišljenja Europske komisije ili drugih institucija Europske unije. Ni Europska agencija za okoliš ni bilo koja osoba ili tvrtka koje djeluju u ime Agencije nisu odgovorni za moguće korištenje informacija sadržanih u ovoj publikaciji.

Autorsko pravo:

© Europska agencija za okoliš, 2019.
Umnožavanje je dopušteno uz uvjet navođenja izvora.

Više informacija o Europskoj uniji dostupno je na internetu (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2019.

ISBN 978-92-9480-131-9
doi: 10.2800/219679

Europska agencija za okoliš
Kongens Nytorv 6
1050 Kopenhagen K
Danska

Tel.: +45 33 36 71 00
Internetska stranica: eea.europa.eu

Europsko izvješće o okolišu - stanje i izgledi, 2020.

Sažetak

Ključni izazov ovog stoljeća

„Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi, 2020.“ (SOER 2020) objavljuje se u prijelomnom trenutku. Suočeni smo s gorućim izazovima u pogledu održivosti našeg načina života, a ti izazovi zahtijevaju hitna sustavna rješenja. To je jasna poruka kreatorima politika u Europi i na globalnoj razini. Sveobuhvatni, pak, izazov ovog stoljeća jest ostvarivanje razvoja u svijetu, pri čemu se u jednakoj mjeri uzimaju u obzir društveni, gospodarski i okolišni aspekti.

Ovo je 6. „Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi“ (SOER) koje objavljuje Europska agencija za okoliš (EEA). U ovom izdanju, za 2020. godinu, utvrđeno je da postoji ozbiljan raskorak između stanja okoliša i postojećih kratkoročnih i dugoročnih ciljeva politika EU-a. Očekivanja građana da žive u zdravom okruženju moraju se ostvariti, što će zahtijevati ponovni naglasak na provedbu donesenih mjera kao bitnu pretpostavku učinkovitosti politika EU-a i nacionalnih politika.

S obzirom na to, ne samo da moramo učiniti više, nego moramo i djelovati na drugačiji način. Tijekom sljedećeg desetljeća moramo pronaći znatno drugačije odgovore na svjetske klimatske izazove i izazove povezane s okolišem od onih koje smo pružili u proteklih 40 godina. Ovim se izvješćem nastoji doprinijeti raspravama o europskim politikama do 2030. godine, uključujući i pravce razvoja do 2050. i nakon toga.

Te buduće politike moraju se temeljiti na već postojećim odgovorima na klimatske izazove i izazove povezane s okolišem s kojima se suočavamo – odnosno moraju se oslanjati na pravnu stečevinu – te isto tako moraju odgovarati

najnovijim saznanjima u skladu s kojima se zahtijevaju suštinski različiti pristupi, kako u pogledu toga što je potrebno činiti, tako i u pogledu toga kako je to potrebno učiniti.

Poruka o hitnosti nije pretjerana. Samo u posljednjih 18 mjeseci objavljena su značajna globalna znanstvena izvješća IPCC-a, IPBES-a, IRP-a i UNE-a (1) koja nose slične poruke: trenutačni pravci razvoja u osnovi nisu održivi; ti su pravci povezani međusobno, ali i s našim glavnim sustavima proizvodnje i potrošnje; ponestaje vremena za pronalaženje vjerodostojnih odgovora u cilju promjene trenda.

Ovo nije prvi put da se poziva na ozbiljnu preobrazbu temeljnih sustava koji oblikuju europsko gospodarstvo i suvremeni društveni život – a posebno sustava energetike, mobilnosti i stanovanja te prehrambenog sustava – u cilju prelaska na održive sustave. Taj smo poziv uputili i u izdanjima Europskog izvješća o okolišu – stanje i izgledi za 2010. i 2015., a EU je to stajalište uključio u važne inicijative u okviru politika kao što su paketi za kružno gospodarstvo i biogospodarstvo, klimatske i energetske politike za 2030. i 2050. te budući program za istraživanje i inovacije. Štoviše, inicijativa EU-a o održivom financiranju prva je te vrste koja postavlja ozbiljna pitanja o ulozi financijskog sustava u pokretanju potrebnih promjena.

Međutim, jedno je promijeniti način razmišljanja, a drugo potaknuti stvarne promjene. Sada je potrebno usredotočiti se na povećanje, ubrzanje, pojednostavnjenje i provedbu brojnih postojećih rješenja i inovacija, tehnoloških i društvenih, uz istodobno poticanje dodatnih istraživanja i razvoja i pokretanje promjena u ponašanju i, što je najvažnije, slušanje građana i suradnju s njima.

(1) Izvješća Međuvladinog panela o klimatskim promjenama (IPCC) o globalnom zatopljenju od 1,5 C te o klimatskim promjenama i zemljištu; izvješće o globalnoj procjeni biološke raznolikosti i usluga ekosustava Međuvladine znanstveno-političke platforme o bioraznolikosti i uslugama ekosustava (IPBES); izvješće o izgledima u pogledu globalnih resursa Međunarodnog panela za resurse (IRP); 6. Izvješće Programa Ujedinjenih naroda za zaštitu okoliša „Globalni izgledi za okoliš“

Ne smijemo podcijeniti socijalnu dimenziju. Upućuju se glasni i opravdani pozivi na pravednu tranziciju u okviru koje bi se mogućim gubitnicima prelaska na niskouglično gospodarstvo posvetila odgovarajuća pomoć i pozornost. Kreatori politika sada prepoznaju da sustavne promjene dovode do nejednake raspodjele troškova i koristi, no taj problem zahtijeva dobro razumijevanje, angažman građana i djelotvorne odgovore.

Ne smijemo zanemariti ni mlade u Europi. Oni sve glasnije izražavaju svoje stavove i zahtijevaju ambiciozniji odgovor na klimatske promjene i uništavanje okoliša. Ako u sljedećem desetljeću ne uspijemo promijeniti postojeće trendove, njihov strah za budućnost pokazat će se osnovanim.

Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi, 2020. ne pruža sve odgovore na te složene izazove. Međutim, to je dosad najcjelovitija integrirana procjena koju je Europska agencija za okoliš provela te prva procjena koja se temeljito bavi našim sustavnim problemima u kontekstu prelaska na

održive sustave koji mi kao društvo moramo učiniti. Temelji se na 25 godina iskustva rada s podacima, analizom i politikom EU-a te na znanju koje pruža naša jedinstvena mreža europskih zemalja članica – Eionet.

Ne možemo predvidjeti budućnost, no možemo je oblikovati. Uvjereni smo da je ovo izvješće pouzdan i pravodoban izvor znanja koji može poslužiti kao smjernica za rasprave o budućim politikama EU-a u području okoliša i klime i pomoći u oblikovanju odgovorâ Europe na Program Ujedinjenih naroda za održivi razvoj do 2030. i ciljeve održivog razvoja. Europa mora biti predvodnik u globalnoj tranziciji prema zdravom okolišu u pravednom i održivom svijetu. Ideja o „europskom zelenom dogovoru“ koja je istaknuta kao glavni prioritet u političkim smjernicama za sljedeću Europsku komisiju u razdoblju 2019. – 2024. mogla bi poslužiti kao izvrstan okvir za djelovanje i pružiti sustavan način razmišljanja i inovacije potrebne za postizanje te tranzicije i stvaranje budućnosti na koju svi možemo biti ponosni.

Hans Bruyninckx

izvršni direktor Europske agencije za okoliš

Ukratko o Europskom izvješću o okolišu – stanje i izgledi, 2020.

Europa će se 2020. suočiti s okolišnim izazovima čiji su razmjeri, kao i hitnost suočavanja s njima, dosad nezabilježeni. Iako su politike EU-a u području okoliša i klime doprinijele ostvarivanju mnogih dobiti u proteklom desetljeću, Europa se suočava s trajnim problemima u područjima kao što su gubitak biološke raznolikosti, korištenje prirodnih resursa, učinci klimatskih promjena, te rizici za zdravlje i dobrobit povezani s degradacijom okoliša. Globalni vodeći trendovi kao što su demografske promjene, pojačavaju brojne izazove u vezi s okolišem, a brze tehnološke promjene istodobno donose nove rizike i nesigurnosti.

Prepoznajući te izazove EU se obvezala na niz dugoročnih ciljeva u pogledu održivosti, pri čemu je opći cilj „živjeti dobro unutar granica našeg planeta“. Ostvarenje tih ciljeva neće biti moguće bez brzih i temeljitih promjena u načinu djelovanja i razini ambicioznosti Europe. Europa mora pronaći načine za preobrazbu ključnih društvenih sustava koji uzrokuju pritiske na okoliš i klimu te učinke na zdravlje, i to tako da osim tehnologija i postupaka proizvodnje preispita i obrasce potrošnje te način života. Za to će biti potrebno hitno i usklađeno djelovanje, uz angažman raznih područja politike i subjekata iz svih dijelova društva u cilju omogućivanja sustavnih promjena.

Europa će se 2020. naći na prekretnici. Njezini čelnici imaju priliku oblikovati buduća kretanja koju njihovi nasljednici neće imati. Stoga će predstojeće desetljeće biti ključno u pogledu određivanja europskih mogućnosti u 21. stoljeću.

To su, ukratko, općeniti zaključci Europskog izvješća o okolišu – stanje i izgledi, 2020. (SOER 2020.). Izvješće sadržava sveobuhvatnu procjenu europskog okoliša u svrhu podrške oblikovanju politika i mjera kao i u svrhu informiranja javnosti. Kao i sva izvješća EEA-e, temelji se na radu Europske informacijske i promatračke mreže za okoliš (Eionet) – partnerstva EEA-e i 33 zemlje koje su njezine članice te šest zemalja suradnica.

Donošenje zaključaka o stanju, kretanjima i izgledima u području okoliša u Europi zahtijeva integrirani pristup u okviru kojega se uzimaju u obzir složeni pokretački čimbenici i posljedice promjena u okolišu. SOER 2020. pruža upravo to, predstavljajući globalni kontekst koji oblikuje razvoj Europe (1. dio), europske trendove u području okoliša i u gospodarskim sektorima i izgleda za budućnost (2. dio) te čimbenike koji ograničavaju ili omogućuju promjene koje dovode do preobrazbe (3. dio). U završnom, 4. dijelu iznose se razmatranja o tome kako Europa može promijeniti svoj pravac razvoja i postići održivu budućnost.

U izvješću SEOR 2020. utvrđeni su brojni izazovi i prepreke. Međutim, utvrđeni su i razlozi za nadu. Europski građani sve više izražavaju svoje nezadovoljstvo zbog nedostataka u upravljanju problematikom okoliša i klime. Proširuje se znanje o sustavnim izazovima i odgovorima te se ono sve više odražava u okvirima politika EU-a. Istodobno se posljednjih godina bilježi brz razvoj inovacija, uključujući nove tehnologije, poslovne modele i inicijative zajednica. Neki gradovi i regije predvodnici su u pogledu ambicija i kreativnosti, eksperimentiraju s različitim načinima života i rada i dijele svoje ideje putem mreža.

Sva su ta razvojna kretanja važna jer vladama otvaraju mogućnosti za postavljanje novih ambicioznih ciljeva u području donošenja politika, ulaganja i djelovanja. Ujedno pomažu u podizanju razine osviještenosti, čime se građane potiče da preispitaju svoje ponašanje i način života. Europa mora iskoristiti te prilike, upotrijebiti sva raspoloživa sredstva kako bi se u nadolazećem desetljeću ostvarile promjene u cilju preobrazbe.

Europski okoliš u globalnom kontekstu koji se mijenja

Izazovi u pogledu okoliša i održivosti s kojima se Europa danas suočava posljedica su globalnih kretanja proteklih desetljeća. Tijekom tog razdoblja „veliko ubrzanje“ društvenih

i gospodarskih aktivnosti promijenilo je odnos čovjeka i okoliša. Od 1950. godine svjetsko stanovništvo utrostručilo se te sada broji 7,5 milijardi stanovnika, broj ljudi koji žive u gradovima učeterostručio se te iznosi više od 4 milijarde, ekonomska proizvodnja povećala se 12 puta, što je popraćeno sličnim povećanjem upotrebe dušičnih, fosfatnih i kalijevih gnojiva, a potrošnja primarne energije povećala se peterostruko. Kad je riječ o budućnosti, čini se da će se takvim globalnim kretanjima i dalje povećavati pritisak na okoliš. Predviđa se da će svjetsko stanovništvo porasti za gotovo trećinu do 2050. i brojiti 10 milijardi stanovnika. Uporaba resursa na globalnoj razini mogla bi se udvostručiti do 2060. pri čemu bi potražnja za vodom mogla porasti za 55 % do 2050., a potražnja za energijom za 30 % do 2040.

Veliko ubrzanje nesumnjivo je donijelo velike koristi u smislu smanjenja siromaštva i povećanja blagostanja u mnogim dijelovima svijeta. Na primjer, udio svjetskog stanovništva koje živi u ekstremnom siromaštvu naglo se smanjio – s 42 % u 1981. na manje od 10 % u 2015. godini. Međutim, ta ista razvojna kretanja prouzročila su i štete velikih razmjera za ekosustave. Na globalnoj razini otprilike 75 % kopnenog okoliša i 40 % morskog okoliša sada je znatno promijenjeno. Zemlja je pogođena iznimno brzim smanjenjem biološke raznolikosti te nikada u ljudskoj povijesti nije tolikom broju vrsta prijetilo izumiranje. Postoje dokazi da je u tijeku šesto masovno izumiranje bioloških vrsta.

Mnoge od promjena u globalnom klimatskom sustavu uočene nakon 50-ih godina prošlog stoljeća nikad prije nisu zabilježene, ne samo tijekom više desetljeća nego i tijekom više tisućljeća. One su uglavnom posljedica emisija stakleničkih plinova iz ljudskih aktivnosti, kao što su izgaranje fosilnih goriva, poljoprivreda i krčenje šuma.

Ti pritisci izravno i neizravno nanose veliku štetu zdravlju i dobrobiti ljudi. Globalni teret bolesti i preuranjene smrti povezanih s onečišćenjem okoliša već je tri puta veći od tereta AIDS-a, tuberkuloze i malarije zajedno. Međutim, daljnje veliko ubrzanje moglo bi prouzročiti još dalekosežnije posljedice ako pritisci na okoliš izazovu propadanje ekosustava kao što su Arktik, koraljni grebeni i Amazonija. Takve iznenadne i nepovratne promjene mogle bi ozbiljno narušiti sposobnost prirode da pruža osnovne usluge kao što su opskrba hranom i resursima, održavanje čiste vode i plodnog tla te osiguravanje zaštite od prirodnih katastrofa.

Europa je kao pionir industrijalizacije imala ključnu ulogu u razvoju tih globalnih promjena. Danas i dalje troši više resursa te u većoj mjeri pridonosi degradaciji okoliša nego mnoge druge regije u svijetu. Kako bi zadovoljila visoke razine potrošnje, Europa ovisi o resursima koji se vade ili iskorištavaju u drugim dijelovima svijeta, kao što su voda,

zemlja, biomasa i drugi materijali. Kao posljedica toga i područja izvan Europe pogođena su mnogim učincima na okoliš povezanim s europskom proizvodnjom i potrošnjom.

Sve to zajedno čini veliki izazov za Europu i druge svjetske regije. Zbog trenutnih pravaca društvenog i gospodarskog razvoja uništavaju se ekosustavi o kojima u konačnici ovisi čovječanstvo. Prelazak na održive pravce razvoja zahtijevat će brzo i značajno smanjenje pritisaka na okoliš koje mora biti puno intenzivnije od trenutnog.

Europski okoliš 2020. godine

S obzirom na to da su karakter i opseg globalnih izazova u području okoliša i klime postali jasniji, unaprijeđeni su i okviri politika. Okvir za europsku politiku u području okoliša, odnosno pravna stečevina u području okoliša, u sve se većoj mjeri oblikuje na temelju ambicioznih dugoročnih vizija i konkretnih ciljeva. Sveobuhvatna vizija europskog okoliša i društva utvrđena je u Sedmom programu djelovanja za okoliš (7. EAP) u kojemu se predviđa sljedeće:

„Godina je 2050. Živimo dobro, unutar ekoloških ograničenja planeta. Naše blagostanje i zdrav okoliš proizlaze iz inovativnog, kružnog gospodarstva u kojem se ništa ne gubi i u kojem se prirodnim resursima upravlja na održiv način, a bioraznolikost se štiti, vrednuje i održava tako da se pojačava otpornost našeg društva. Naš rast s niskom razinom emisije CO₂ već je dugo odvojen od korištenja resursa, što određuje tempo za sigurno i održivo globalno društvo.“

Politike EU-a u području zaštite okoliša temelje se na trima tematskim prioritetima politika iz Sedmog programa djelovanja za okoliš: 1. zaštititi, očuvati i povećati prirodni kapital Unije; 2. pretvoriti Uniju u resursno učinkovito, zeleno i konkurentno gospodarstvo s niskom razinom emisija CO₂; i 3. zaštititi građane Unije od pritisaka i opasnosti za njihovo zdravlje i blagostanje povezanih s okolišem. EU je posljednjih godina donio i niz strateških okvirnih politika koje su usmjerene na preobrazbu gospodarstva EU-a i određenih sustava (npr. energetskog sustava, sustava mobilnosti) na načine kojima se postižu blagostanje i pravednost te istodobno štite ekosustavi. Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih naroda (UN) dopunjuju te okvire i pružaju sustav za promjene u cilju preobrazbe u kojemu je prepoznata međuovisnost društvenih i gospodarskih ciljeva kao i ciljeva u području zaštite okoliša.

S obzirom na europsku dugoročnu viziju i komplementarne ciljeve politike, jasno je da Europa ne ostvaruje dovoljan napredak u rješavanju izazova u području zaštite okoliša.

Poruka na temelju procjene najnovijih trendova i izgleda iz izvješća SOER 2020. jasna je: politike su bile djelotvornije u pogledu smanjenja pritiska na okoliš nego u pogledu zaštite biološke raznolikosti i ekosustava te zdravlja i dobrobiti ljudi. Unatoč uspjesima koje je Europa postigla u području upravljanja okolišem, i dalje postoje trajni problemi, te su izgledi za europski okoliš u desetljećima koja slijede obeshrabrujući (tablica ES.1).

Jasno je da prirodni kapital još nije zaštićen, očuvan i povećan u skladu s ciljevima Sedmog programa djelovanja za okoliš. Tek je mali dio zaštićenih vrsta (23 %) i staništa (16 %) u povoljnom stanju očuvanosti, a Europa neće uspjeti ostvariti svoj ukupni cilj zaustavljanja gubitka biološke raznolikosti do 2020. Europa je postigla svoje ciljeve u pogledu obilježavanja zaštićenih kopnenih i morskih područja te su se neke vrste oporavile, ali većina drugih ciljeva vjerojatno neće biti ispunjena.

Mjere politika usmjerene na prirodni kapital donijele su koristi u nekim područjima, no i dalje postoje mnogi problemi, a neki se i pogoršavaju. Na primjer, smanjenjem onečišćenja poboljšala se kvaliteta vode, no EU je daleko od postizanja dobrog ekološkog stanja svih vodnih tijela do 2020. Upravljanje zemljištem poboljšano je, no fragmentacija krajolika i dalje se povećava, što šteti staništima i biološkoj raznolikosti. Onečišćenje zraka i dalje utječe na biološku raznolikost i ekosustave, a 62 % područja ekosustava u Europi izloženo je prekomjernim razinama dušika, što uzrokuje eutrofikaciju. Očekuje se da će učinci klimatskih promjena na biološku raznolikost i ekosustave biti sve veći, dok djelatnosti kao što su poljoprivreda, ribarstvo, promet, industrija i proizvodnja energije i dalje su uzrok gubitka biološke raznolikosti, ekstrakcije resursa i štetnih emisija.

Europa je postigla veći napredak u pogledu učinkovitog korištenja resursa i kružnoga gospodarstva. Smanjila se potrošnja sirovina i poboljšala učinkovitost korištenja resursa, a povećao se bruto domaći proizvod. U razdoblju od 1990. do 2017. emisije stakleničkih plinova smanjile su se za 22 % zahvaljujući mjerama politika ali i učincima gospodarskih mjera. Udio energije iz obnovljivih izvora u konačnoj potrošnji energije stalno se povećavao te je 2017. dosegao 17,5 %. Poboljšana je energetska učinkovitost, a konačna potrošnja energije spustila se na razinu koja otprilike odgovara onoj iz 1990. Smanjene su emisije onečišćujućih tvari u zrak i vodu, dok se ukupna razina zahvaćanja vode u EU-u smanjila za 19 % u razdoblju od 1990. do 2015.

Međutim, noviji trendovi manje su pozitivni. Na primjer, potražnja za konačnom energijom zapravo se povećala od 2014. te, ako se nastavi taj trend, EU možda neće ispuniti svoj cilj za 2020. u pogledu energetske učinkovitosti. Štetne emisije iz prometa i poljoprivrede također su porasle, a proizvodnja

i potrošnja opasnih kemikalija ostala je stabilna. S obzirom na izgled do 2030. godine, trenutačna stopa napretka neće biti dovoljna za postizanje klimatskih i energetske ciljeve do 2030. i 2050. Osim toga, rješavanje problema pritiska na okoliš iz gospodarskih sektora kroz integriranje okolišnih mjera u sektorske politike nije bilo uspješno, kao što je vidljivo na primjeru poljoprivrede koja i dalje utječe na biološku raznolikost te na onečišćenje zraka, vode i tla.

Europa je postigla određeni uspjeh u zaštiti zdravlja i dobrobiti Europljana od rizika iz okoliša. Na primjer, voda za piće i kupanje u Europi općenito je visoke kvalitete. Međutim, i u tom pogledu postoje trajni problemi u nekim područjima, a izgledi su zabrinjavajući. Na primjer, neke postojeće i mobilne kemikalije otporne su i na napredne sustave obrade pitke vode. Slično tome, iako su se emisije onečišćujućih tvari u zraku smanjile, gotovo 20 % gradskog stanovništva EU-a živi u područjima u kojima koncentracija onečišćujućih tvari u zraku premašuje razinu barem jednog standarda kvalitete zraka u EU-u. Izloženost sitnim česticama uzrok je otprilike 400 000 preuranjenih smrti u Europi svake godine, a države središnje i istočne Europe nerazmjerno su pogođene tim problemom.

Zdravlje i dobrobit ljudi i dalje su ugroženi bukom, opasnim kemikalijama i klimatskim promjenama. Ubrzavanje klimatskih promjena vjerojatno će prouzročiti povećane rizike, posebno kod ranjivih skupina. Učinci su mogući od toplinskih valova, šumskih požara, poplava i promjenjivih obrazaca prevalencije zaraznih bolesti. Osim toga, nisu svi jednako izloženi zdravstvenim rizicima iz okoliša; u Europi postoje izražene lokalne i regionalne razlike u pogledu društvene osjetljivosti i izloženosti okolišnim opasnostima za zdravlje. Izgledi za smanjenje okolišnih rizika za zdravlje i dobrobit općenito se ne mogu točno procijeniti. Sustavni rizici za zdravlje složeni su te postoje značajni nedostaci i neizvjesnosti u bazi znanja.

Razumijevanje sustavnih izazova i pružanje odgovora na njih

Postojanost najvećih izazova povezanih s okolišem može se objasniti raznim povezanim čimbenicima. Kao prvo, i dalje postoje znatni pritisci na okoliš unatoč postignutom napretku u njihovu smanjenju. Napredak se usporio i u nekim važnim područjima kao što su emisije stakleničkih plinova, industrijske emisije, stvaranje otpada, energetska učinkovitost i udio energije iz obnovljivih izvora. To znači da postupna poboljšanja u pogledu učinkovitosti nisu dovoljna i da je potrebno ojačati provedbu politika za zaštitu okoliša kako bi se njima postigle maksimalne koristi.

Zbog složenosti sustava okoliša moguće je i da treba proći mnogo vremena kako bi se uočila poboljšanja u pogledu

Tablica ES.1 Sažetak prethodnih trendova i izgleda za postizanje općih/konkretnih ciljeva u okviru politika

Theme	Prošli trendovi i perspektive		Izgledi za postizanje općih/konkretnih ciljeva u okviru politika		
	Prethodni trendovi (10 – 15 godina unazad)	Izgledi do 2030.	2020	2030	2050
Zaštita, očuvanje i povećanje prirodnog kapitala					
Zaštićena kopnena područja			☒		
Zaštićena morska područja			☒		
Zaštićene vrste i staništa u EU-u			☒		
Opće vrste (ptice i leptiri)			☒		
Stanje i usluge ekosustava			☒		
Vodeni ekosustavi i močvare			☒		
Hidromorfološki pritisci			☒		
Stanje morskih ekosustava i biološka raznolikost			☒		
Pritisci i učinci na morske ekosustave			☒		
Urbanizacija i korištenje zemljišta vezano na poljoprivredu i šumarstvo					☒
Stanje tla			☒		
Onečišćenje zraka i učinci na ekosustave			☐	☐	
Kemijско onečišćenje i učinci na ekosustave			☒		
Klimatske promjene i učinci na ekosustave			☒		
Resursno učinkovito, kružno i niskouglično gospodarstvo					
Učinkovita uporaba materijalnih resursa			☒		
Kružna uporaba materijala				☐	
Stvaranje otpada			☐		
Gospodarenje otpadom			☐		
Emisije stakleničkih plinova i mjere za ublažavanje njihovih posljedica			☒	☒	☒
Energetska učinkovitost			☐	☒	☒
Izvori obnovljive energije			☒	☒	☒
Emisije onečišćujućih tvari u zrak			☒	☐	
Emisije onečišćujućih tvari iz industrije			☐		
Čiste industrijske tehnologije i postupci			☐		
Emisije kemikalija			☒		
Zahvaćanje vode i pritisci na površinske i podzemne vode			☒		
Održiva uporaba mora			☐		
Zaštita zdravlja i dobrobiti ljudi od rizika iz okoliša					
Koncentracije onečišćujućih tvari u zraku			☒	☒	
Učinci onečišćenja zraka na zdravlje i dobrobit ljudi				☒	
Učinci na zdravlje povezani s izloženosti ljudi buci iz okoliša			☒		
Očuvanje tihih područja			☒		
Pritisci onečišćenja na vodu i povezanost sa zdravljem ljudi			☒		
Kemijско onečišćenje i rizici za zdravlje i dobrobit ljudi			☒		
Rizici za društvo od klimatskih promjena			☐		
Strategije i planovi za prilagodbu klimatskim promjenama			☐		

Okvirna procjena prethodnih trendova (10 – 15 godina unazad) i izgledi do 2030.

	Prevladavaju poboljšani trendovi/kretanja
	Trendovi/kretanja ukazuju na mješovitu sliku
	Prevladavaju pogoršani trendovi/kretanja

Okvirna procjena izgleda za postizanje odabranih općih/konkretnih ciljeva u okviru politika

Godina ☒	Uglavnom u skladu s ciljevima
Godina ☐	Djelomično u skladu s ciljevima
Godina ☒	Uglavnom ne u skladu s ciljevima

Napomena: Godina za opće/konkretno ciljeve ne označava točnu ciljnu godinu nego vremenski okvir za opće/konkretno ciljeve.

prirodnog kapitala te zdravlja i dobrobiti ljudi kao rezultat smanjenja pritisaka na okoliš. Na posljedice za okoliš, kao što je gubitak biološke raznolikosti, utječu različiti čimbenici, što znači da vanjski čimbenici mogu poništiti učinke mjera politika i napore u upravljanju na lokalnoj razini. To obuhvaća globalna kretanja, primjerice u pogledu rasta stanovništva, gospodarske proizvodnje i uporabe resursa, što sve utječe na stanje u Europi. Kada se razmatraju buduća kretanja, javlja se zabrinutost i zbog uzročnika promjena, primjerice tehnoloških i geopolitičkih kretanja s nejasnim posljedicama.

Možda najvažniji čimbenik stalnih izazova u Europi u pogledu okoliša i održivosti jest činjenica da su oni neodvojivo povezani s gospodarskim djelatnostima i načinom života, a posebno sa sustavima unutar društva koji Europljanima osiguravaju ono što im je nužno, kao što su hrana, energija i mobilnost. Kao posljedica toga, uporaba resursa u društvenoj zajednici i onečišćenje na složen su način povezani sa zapošljavanjem i zaradom u vrijednosnom lancu, velikim ulaganjima u infrastrukturu, strojeve, vještine i znanje, ponašanjem i načinom života te javnim politikama i institucijama.

Zbog mnogih međusobno povezanih čimbenika unutar i između društvenih sustava često postoje velike prepreke za postizanje brzih i dalekosežnih promjena koje su potrebne za ostvarenje dugoročnih europskih ciljeva u pogledu održivosti. Na primjer:

- Sustave proizvodnje i potrošnje obilježava međuovisnost i ovisnost o razvojnom putu, što je povezano s činjenicom da su se elementi sustava – tehnologije, infrastrukture, znanje i tako dalje – često zajedno razvijali tijekom nekoliko desetljeća. To znači da bi radikalno mijenjanje tih sustava vjerojatno dovelo do poremećaja u pogledu ulaganja, radnih mjesta, ponašanja i vrijednosti, što bi izazvalo otpor pogođenih industrija, regija ili potrošača.
- Zbog međusobno povezanih čimbenika i povratnih reakcija unutar sustava, promjene često dovode do neželjenih ishoda ili iznenađenja. Na primjer, promjene u načinu života mogu biti čimbenik koji narušava dostignuća ostvarena zahvaljujući razvoju tehnologije, djelomično i zbog „povratnih učinaka” - u slučaju kada veća učinkovitost rezultira uštedama troškova, ali istovremeno omogućava povećanu potrošnju.
- Sustavi proizvodnje i potrošnje također su izravno i neizravno povezani jer se, na primjer, oslanjaju na zajedničku bazu prirodnog kapitala radi osiguravanja resursa te apsorpiranja otpada i emisija. Ta povezanost resursa utječe znači da se rješavanjem problema u jednom području može prouzročiti nenamjerna šteta u nekom drugom području, na primjer krčenje šuma i povećanje cijena hrane uslijed proizvodnje biogoriva.

Razmatranje sustavne naravi europskih izazova povezanih s okolišem pomaže u tome da se objasne ograničenja utvrđenih pristupa upravljanju okolišem u cilju ostvarivanja potrebnih promjena. Iako su u prehrambenom i energetsom sustavu te u sustavu mobilnosti zabilježeni znakovi napretka, i dalje postoje znatni učinci na okoliš, a trenutačni trendovi nisu u skladu s dugoročnim ciljevima u pogledu okoliša i održivosti.

Sve veći broj istraživanja i praksi omogućuje uvid u način na koji se mogu postići temeljne sustavne promjene. Takve tranzicije dugoročni su procesi koji uvelike ovise o razvoju i širenju različitih oblika inovacija koje potiču alternativne načine razmišljanja i života – nove društvene prakse, tehnologije, poslovne modele, rješenja koja se temelje na uvažavanju prirodnih procesa itd. Nemoguće je unaprijed znati kakve će se inovacije pojaviti, hoće li ili kako biti integrirane u načine života i kako će utjecati na ishode u pogledu održivosti. Stoga tranzicija podrazumijeva brojne neizvjesnosti, sukobe i kompromise.

To razumijevanje sustavnih promjena značajno se odražava na upravljanje društvom. Kao prvo, mijenja se percipirana uloga vlade, i to u smislu da ona više nema ulogu „kormilara” koji raspolaže znanjem i alatima za usmjeravanje društva prema održivim sustavima, nego ulogu subjekta koji omogućuje inovacije i preobrazbu u cijelom društvu. Planiranje prema načelu „od viših prema nižim razinama” i dalje ima važnu ulogu u određenom kontekstu. Međutim, vlade također moraju pronaći načine za iskorištavanje sposobnosti i utjecaja građana, zajednica i poduzetništva.

Kako bi se to postiglo, potrebni su doprinosi u svim područjima politike te na svim razinama upravljanja radi postizanja zajedničkih ciljeva. Alati politike za zaštitu okoliša i dalje su ključni. Međutim, omogućivanje sustavnih promjena zahtijevat će mnogo širu kombinaciju politika u cilju promicanja inovacija i eksperimentiranja; stvaranja mogućnosti za širenje novih ideja i pristupa te osjećaja sigurnosti da će strukturne gospodarske promjene dovesti do povoljnih i pravednih rezultata. Zbog složenosti i nesigurnosti procesa tranzicije vlade će ujedno morati pronaći načine s pomoću kojih će koordinirati i usmjeravati djelovanje u cijelom društvu u kontekstu postizanja dugoročnih ciljeva održivosti te upravljati rizicima i neželjenim posljedicama koje neizbježno prate sustavne promjene.

U kojem će smjeru Europa dalje ići?

Općenito, u analizama u dijelovima 1. – 3. istaknuto je pitanje postojanosti, razmjera i hitnosti koje zahtijeva pristup izazovima s kojima se Europa suočava. Ostvarenje

vizije održivosti EU-a do 2050. i dalje je moguće, no za to će biti potreban pomak u pogledu načina i razmjera djelovanja. To znači da je istodobno potrebno ojačati postojeće instrumente politike i nadograditi ih inovativnim novim pristupima upravljanju. Na temelju činjenica izloženih u izvješću, u 4. dijelu utvrđena su razna važna područja u kojima su potrebne mjere kako bi se omogućila tranzicija.

Jačanje provedbe, integracije i usklađenosti politika:

Cjelovita provedba postojećih politika u velikoj bi mjeri pridonijela tome da Europa ostvari svoje ciljeve u pogledu okoliša do 2030. Cjelovita provedba zahtijevat će veće financiranje i izgradnju kapaciteta, angažman poduzeća i građana, bolju koordinaciju lokalnih, regionalnih i nacionalnih nadležnih tijela te snažniju bazu znanja. Osim što mora provesti svoje politike, Europa mora riješiti nedostatke u okvirima politika, na primjer u vezi sa zemljištem, tlom i kemikalijama. Ključna je i bolja integracija ciljeva u području okoliša u sektorske politike, kao i veća usklađenost politika.

Razvoj sustavnijih, dugoročnih okvira politika i obvezujućih ciljeva:

Sve brojnije strateške politike koje su usmjerene na ključne sustave (npr. na energetske sustav i sustav mobilnosti) i promicanje prelaska na niskougljično i kružno gospodarstvo važni su alati za poticanje i usmjeravanje usklađenog djelovanja u cijelom društvu. Međutim, potrebno je proširiti okvire dugoročnih politika kako bi se njima obuhvatili drugi važni sustavi i pitanja, kao što su hrana, kemikalije i upotreba zemljišta. Usporedive međusektorske strategije potrebne su i na drugim razinama upravljanja – uključujući na razini zemalja, regija i gradova. Važno je uključiti i relevantne dionike u razvijanje transformativnih vizija i putova kako bi se uzele u obzir raznolike prilike u Europi i povećale koristi za okoliš, društvo i gospodarstvo.

Vodeća uloga u međunarodnim aktivnostima usmjerenima na postizanje održivosti:

Europa ne može sama postići svoje ciljeve u pogledu održivosti. Globalni problemi u pogledu okoliša i održivosti zahtijevaju odgovore na globalnoj razini. EU ima snažan diplomatski i gospodarski utjecaj koji može iskoristiti za promicanje donošenja ambicioznih sporazuma u područjima kao što su biološka raznolikost i korištenje resursa. Ako Europa želi biti svjetski predvodnik u prelasku na održivi razvoj, za nju je ključno da u cijelosti provede Program UN-a za održivi razvoj do 2030. te da aktivno podupire njegovu provedbu u drugim regijama. Primjena ciljeva održivog razvoja kao sveobuhvatnog okvira za razvoj politika u sljedećih deset godina mogla bi biti važan korak naprijed u ostvarivanju vizije Europe za 2050.

Poticanje inovacija u cijelom društvu: Promjena smjera razvoja uvelike će ovisiti o pojavi i širenju različitih oblika

inovacija koje mogu potaknuti nove načine razmišljanja i života. Temelji za taj prelazak već postoje. Sve veći broj tvrtki, poduzetnika, istraživača, gradskih uprava i lokalnih zajednica eksperimentira s različitim načinima proizvodnje i potrošnje. Međutim, u praksi inovacije često nailaze na velike prepreke. Stoga javne politike i institucije imaju ključnu ulogu u omogućivanju sustavnih promjena. Politike o zaštiti okoliša i dalje su ključne, no za inovacije u sustavima potreban je usklađen doprinos različitih područja politike, od istraživanja, inovacija te sektorskih i industrijskih politika do obrazovanja, socijalne skrbi, trgovine i zapošljavanja.

Povećanje ulaganja i preusmjeravanje financijskih sredstava:

Iako će tranzicija prema održivim sustavima zahtijevati velika ulaganja, Europljani će imati velike koristi od nje – kako zbog izbjegnute štete za prirodu i društvo, tako i zbog gospodarskih i društvenih mogućnosti koje ona pruža. Vlade trebaju u cijelosti iskoristiti javna sredstva za potporu eksperimentiranju, ulaganje u inovacije i rješenja koja se temelje na rješenjima u skladu s prirodom, održivu nabavu i potporu pogođenim sektorima i regijama. One ujedno imaju ključnu ulogu u mobiliziranju i usmjeravanju privatne potrošnje: mogu utjecati na izbor u pogledu ulaganja i potrošnje te uključiti financijski sektor u održiva ulaganja provedbom akcijskog plana EU-a za održivo financiranje i oslanjajući se na njega.

Upravljanje rizicima i jamčenje socijalno pravedne tranzicije:

Kako bi se uspješno upravljalo tranzicijom prema održivim sustavima, društva će trebati prihvatiti potencijalne rizike i kompromise, iskoristiti potencijalne mogućnosti te osmisliti načine kako će ih usmjeravati. Politike imaju ključnu ulogu u postizanju „pravedne tranzicije”, na primjer u vidu potpore poduzećima i radnicima u djelatnostima koje su suočene s postupnim gašenjem, i to osiguravanjem prekvalifikacija, subvencija, tehničke pomoći ili ulaganja kojima se pomaže pogođenim regijama. Rano prepoznavanje novih rizika i mogućnosti povezanih s tehnološkim i društvenim kretanjima potrebno je kombinirati s prilagodljivim pristupima na temelju eksperimentiranja, praćenja i učenja.

Povezivanje znanja i djelovanja:

Tranzicija prema održivim sustavima zahtijevat će raznolika nova znanja koja se temelje na različitim disciplinama i načinima proizvodnje znanja. To uključuje dokaze o sustavima koji su uzročnici pritiska na okoliš, načinima postizanja održivosti, obećavajućim inicijativama i preprekama promjenama. Metode predviđanja važan su način uključivanja ljudi u participativne procese istraživanja mogućih budućih prilika, ishoda te rizika ili mogućnosti. Stvaranje, razmjena i maksimalna uporaba relevantnih dokaza mogu zahtijevati promjene u sustavu znanja koji povezuje znanost s politikom i djelovanjem, uključujući razvoj novih vještina i institucijskih struktura.

Sljedećih deset godina

Postizanje ciljeva Programa za održivi razvoj do 2030. i Pariškog sporazuma zahtijevat će hitne mjere u svakom od tih područja tijekom sljedećih deset godina. Europa zasigurno neće ostvariti svoju viziju održivosti u skladu s konceptom „živjeti dobro unutar granica našeg planeta“ samo promičući gospodarski rast i nastojeći da alatima za zaštitu okoliša i socijalnu politiku umanjimo štetne popratne

pojave. Umjesto toga, održivost treba postati vodeće načelo ambicioznih i dosljednih politika i mjera u cijelom društvu. Kako bi se omogućile korjenite promjene, potrebna je suradnja na svim područjima i razinama upravljanja u cilju da se iskoriste ambicije, kreativnost i utjecaj građana, poduzeća i zajednica. Godine 2020. Europa ima jedinstvenu priliku biti predvodnik u pružanju globalnog odgovora na izazove u pogledu održivosti. Sada je vrijeme za djelovanje.

O izvješću SOER

Europska agencija za okoliš (EEA) agencija je EU-a osnovana Uredbom Vijeća (EEZ) br. 1210/90. Tom je uredbom osnovana i Europska mreža za informiranje i promatranje okoliša (Eionet) kao partnerska mreža koju čine 33 zemlje članice ^(?) i šest zemalja suradnica ^(?). Europska agencija za okoliš zadužena je za suradnju s Eionetom u cilju pružanja znanja kako bi relevantni dionici u institucijama EU-a i zemljama članica Eioneta mogli donositi pravilne odluke o poboljšanju stanja europskog okoliša i napretku prema održivom razvoju.

U okviru tih zaduženja, jedna od glavnih zadaća Europske agencije za okoliš jest objaviti izvješće o stanju, kretanjima i izgledima u području okoliša svakih pet godina. Ta se izvješća izrađuju od 1995. te služe za donošenje procjena

o stanju i izgledima europskog okoliša i pružanje informacija za potrebe provedbe i razvoja politika EU-a. Temelje se na praćenju prethodnih kretanja i napretka u ostvarivanju utvrđenih ciljeva i mogućnosti politika EU-a u budućnosti te radi pružanja doprinosa postizanju dugoročnih ciljeva.

Kao i prethodna izvješća, Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi, 2020. (SOER 2020.) pruža relevantna, pouzdana i usporediva znanja te se oslanja na brojne izvore dostupne EEA-i i Eionetu. Izvješće je sastavljeno na osnovi opće prepoznatog stajališta da su problemi u vezi s okolišem isprepleteni s većinom aspekata društva, što utječe na ukupne izgleda za postizanje održivosti te ukazuje na to da dionici trebaju nove vrste znanja na kojima bi temeljili svoje djelovanje.

SOER 2020. temelji se na zaključcima prethodnog izvješća SOER objavljenog u ožujku 2015. Izvješće SOER 2015. pokazalo je da se Europa, unatoč tome što je provedba politike EU-a dovela do znatnih koristi za okoliš i dobrobit ljudi, suočava s velikim izazovima u rješavanju trajnih problema u području okoliša koji su na složen način povezani sa sustavima proizvodnje i potrošnje. U njemu su iznesene tvrdnje u prilog korjenitoj preobrazbi sustava proizvodnje i potrošnje koji su uzrokom degradacije okoliša, uključujući prehrambeni i energetske sustav te sustav mobilnosti.

Izvješće 2020. objavljuje se u vrijeme kada se društvo suočava s lažnim informacijama i lažnim vijestima. Pri njegovoj izradi uloženi su svi napori kako bi se to uzelo u obzir; transparentnost se jamči dosljednim upućivanjem na znanstvena saznanja i poboljšanim pristupom procjenjivanju i priopćavanju aspekata kvalitete i neizvjesnosti te nedostataka u znanju. Izvješće je također bilo predmetom opsežne stručne revizije koju su proveli Eionet, Europska komisija, Znanstveni odbor EEA-e i međunarodni stručnjaci.

Pružanjem informacija na razini zemalja doprinosi se provedbi politika i olakšava bolja razmjena informacija o novim kretanjima i pristupima. S obzirom na sve veću složenost znanja, izvješće sadržava sažete procjene svih tematskih cjelina. Naposljetku, u izvješću se razmatra sustavna priroda današnjih izazova u području okoliša, uključujući prethodno navedene sustave proizvodnje i potrošnje, te se pruža uvid u način na koji Europa može odgovoriti na današnje dosad nezabilježene, izazove u području okoliša i klime te one u pogledu održivosti.

^(?) 28 država članica EU-a te Island, Lihtenštajn, Norveška, Švicarska i Turska.

^(?) Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija i Kosovo (u skladu s Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1244/99 te u skladu s Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o neovisnosti Kosova).

Europska agencija za okoliš

**Europsko izvješće o okolišu
– stanje i izgledi, 2020.
Sažetak**

2019. – 14 str. – 210 x 297 cm

ISBN 978-92-9480-131-9

doi: 10.2800/219679

Kontakt s EU-om

Osobno

U cijeloj Europskoj uniji postoje stotine informacijskih centara Europe Direct. Adresu najbližeg centra možete pronaći na:
https://europa.eu/european-union/contact_hr

Telefonom ili e-poštom

Europe Direct je služba koja odgovara na vaša pitanja o Europskoj uniji. Možete im se obratiti:

- na besplatni telefonski broj: 00 800 6 7 8 9 10 11 (neki operateri naplaćuju te pozive),
- na broj: +32 22999696 ili
- e-poštom preko: https://europa.eu/european-union/contact_hr

Traženje informacija o EU-u

Na internetu

Informacije o Europskoj uniji na svim službenim jezicima EU-a dostupne su na internetskim stranicama Europa:
https://europa.eu/european-union/index_hr

Publikacije EU-a

Besplatne publikacije EU-a i publikacije EU-a koje se plaćaju možete preuzeti ili naručiti preko internetske stranice:
<https://publications.europa.eu/hr/publications>. Za više primjeraka besplatnih publikacija obratite se službi Europe Direct ili najbližemu informacijskom centru (vidjeti https://europa.eu/european-union/contact_hr).

Zakonodavstvo EU-a i povezani dokumenti

Za pristup pravnim informacijama iz EU-a, uključujući cjelokupno zakonodavstvo EU-a od 1952. na svim službenim jezičnim verzijama, posjetite internetske stranice EUR-Lexa: <http://eur-lex.europa.eu>

Otvoreni podaci iz EU-a

Portal otvorenih podataka EU-a (<http://data.europa.eu/euodp/hr>) omogućuje pristup podatkovnim zbirkama iz EU-a. Podatci se mogu besplatno preuzimati i ponovno uporabiti u komercijalne i nekomercijalne svrhe.

Europska agencija za okoliš
Kongens Nytorv 6
1050 Kopenhagen K
Danska

Tel.: +45 33 36 71 00
Internetska stranica: eea.europa.eu
Facebook: www.facebook.com/European.Environment.Agency
Twitter: @EUEnvironment
LinkedIn: www.linkedin.com/company/european-environment-agency/
Upiti: eea.europa.eu/enquiries
Prijava za primanje obavijesti EEA-e: <http://eea.europa.eu/sign-up>

TH-02-19-902-HR-N
doi: 10.2800/219679

Ured za publikacije
Europske unije